

Bostad Först

Örebromodellen

**VERDANDI ÖREBROKRETS
BOSTAD FÖRST**

Januari 2015
Författare: Pia Aronsson

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
1. Från trappstegsmodellen till Bostad Först	3
Hemlöshet i Örebro	5
2. Utvärderingsmodell	5
Etik	7
3. Övergripande mål med Bostad Först	8
Mål för projektet:	8
Mål på individnivå:	8
4. Att införa Housing First	9
Det mänskliga lidandet	10
5. Bostad Först - Örebromodellen	11
Ansökan och urvalsprocessen	11
Krav på hyresgästen	12
Sviktplats och genomförandeplan	12
Antalet ansökningar som inkommit till Bostad Först	12
Kvinnor i hemlöshet	13
Frånvaro av byråkrati	13
6. Är Örebromodellen ett Housing First?	14
7. Vägledarna	16
8. Hur har det gått för hyresgästerna?	17
9. Ekonomi	19
10. Måldiskussion	20
Kommentar	20
11. Hur kommer det sig att det fungerar?	22
Vad kan utvecklas?	23
12. Referenser	25

Sammanfattning

Programnämnd Social Vårld i Örebro kommun beslutade 2012-12-06 att bevilja organisationerna Verdandi Örebrokrets och Hela Människan Ria Dorkas 2 200 000 kronor per år för att driva projektet Bostad Först under perioden 2013 - till och med 2015. Bostad först syftar till att utveckla en metod för personer som är hemlösa och som inte kan få ett eget boende på den öppna bostadsmarknaden. Grundidén är att tillgodose den grundläggande mänskliga rättigheten att ha tillgång till bostad. Att ha rätt till en bostad och skapa ett hem är en förutsättning för att andra åtgärder ska lyckas såsom arbete eller olika behandlingsinsatser. Efter många år i kronisk hemlöshet har flera av hyresgästerna förändrat sina liv från att i princip ha bott på gatan till att få ett hem. Samtliga har minskat sin konsumtion av alkohol och droger enligt vägledarnas bedömning. Flera har gått från arbetslöshet till fast arbete och sysselsättning.

Bostad Först har fyra anställda, en verksamhetsledare och tre vägledare. För närvarande har ÖrebroBostäder AB, ÖBO, upplåtit 10 lägenheter till projektet. Bostad Först lämnar en hyresgaranti till fastighetsägaren. Behovet av flera lägenheter är stort och konkurrensen om bostäder är hård i en kommun med växande befolkning och brist på lägenheter. För de tio personerna (fyra kvinnor och sex män) som har blivit hyresgäster hos Bostad Först har detta inneburit en vändpunkt i livet. Att bli hyresgäst hos Bostad Först vilar på *frivillighet* och *självbestämmande* där boende och behandling är separerade från varandra. Det krav som ställs på de boende är att betala hyran i tid, att inte uppträda störande samt att ta emot besök från en vägledare en gång i veckan under två år. Vägledaren ger olika former av socialt stöd utifrån hyresgästens eget behov. Örebromodellen har en unik driftsform och liknar den amerikanska modellen *Housing First* genom att initiativet till att starta Bostad Först kom från den ideella sektorn och att Bostad Först drivs av två frivilligorganisationer med ett tydligt medborgar-/brukarperspektiv.

På uppdrag från Verdandi Örebrokrets och Ria-Dorkas har undertecknad genomfört en utvärdering av verksamheten. Projektet har pågått under två år och är inne på det avslutande tredje året. Utifrån den målanalys som är genomförd kan sägas att vissa mål ligger på en övergripande samhälls nivå, exempelvis att förebygga och minska hemlöshet. Detta mål är ett övergripande bostadspolitiskt mål för både stat och kommun. De sociala mål som är relaterade till Bostad Först har en högre grad av måluppfyllelse. Att bli hyresgäst hos Bostad Först har medfört en förbättrad livskvalitet. För tre av hyresgästerna har målet ”att få ett eget kontrakt” blivit uppfyllt. Det har dock visat sig att övertagandet av kontraktet för bostaden tar längre tid än de 9 månader som var tänkt.

Utvidgningen till att inkludera fler hemlösa i verksamheten går långsamt. Olika insatser görs för att förmå de privata fastighetsägarna att upplåta fler lägenheter till Bostad Först. För att följa vilka konsekvenser deltagandet i Bostad Först ger för hyresgästerna och för andra aktörer över tid krävs ytterligare studier av verksamheten.

Sammanfattningsvis kan sägas att Bostad Först i Örebro har uppnått goda resultat och att verksamheten genererar såväl humanitära som samhällsekonomiska vinster. Örebro Kommuns hemlöshetspolitik har förutsättningar att utvecklas vidare i nära samarbete med Bostad Först och deras hyresgäster, andra brukare av social service, representanter från brukarorganisationer och de frivilliga organisationerna samt andra centrala aktörer från ÖrebroBostäder AB och privata fastighetsägare.

Örebro den 30 januari 2015

Pia Aronsson

Universitetsadjunkt, forskare och lärare i socialt arbete vid Örebro Universitet

1. Från trappstegsmodellen till Bostad Först

Hemlöshet är ett växande problem i Sverige och Europa. Forskning om hemlöshet är inget nytt forskningsområde utan har utvecklats under 1900-talet. Några av de mest betydelsefulla studierna är de socialmedicinska kartläggningar som makarna Gunnar och Majbritt Inghe genomförde redan på 1960-talet där Maj-Britt Inghe särskilt uppmärksammade de hemlösa kvinnornas situation. Hemlöshet kan ses som en indikator på ett ojämlikt samhälle där samhällen med djupare ekonomiska klyftor har högre andel hemlösa än samhällen med högre grad av jämlikhet.

Kvinnliga och manliga hemlösa är Sveriges fattigaste folk. Rosengren (2003) beskriver detta på ett tänkvärdt sätt: ”De är för fattiga för att konsumera annat än väl begagnade prylar, för obildade och oskolade för arbetsmarknaden, för besvärliga för bostadsmarknaden och för få och maktlösa för att vara politiskt intressanta annat än som avskräckande exempel”. Hemlösa känner sig ofta ”onödiga” och värdelösa i samhället. Deras liv blir objektifierade i kontakten med myndigheter. De upplever ett utanförskap och blir marginaliserade i samhället. Enligt Rosengren (2003) är hemlösheten idag mer kroniskt än förr.

Socialstyrelsens kartläggning från 2011 visade att 34 000 personer levde i hemlöshet (Socialstyrelsen 2014b). Av dem var 11 700 kvinnor och 21 200 män, för övriga saknades uppgift om kön. Barn var bland de drabbade eftersom statistiken visar att 3 400 var föräldrar med barn under 19 år. Flera forskare i socialt arbete har under senaste åren belyst hemlöshetens problematik (se Swärd 1998, 2008, Knutagård 2009, Kristiansen 2013, Knutagård och Kristiansson, 2013). Socialstyrelsen konstaterar att hemlöshet kan ses på olika sätt och att människor befinner sig i olika hemlöshetssituationer.

Socialstyrelsen har i sin definition av hemlöshet beskrivit fyra olika situationer, där hyresgästerna i Bostad Först har hört till situation 1: Akut hemlöshet, ”en person är hänvisad till akutboende, härbärge, jourboende, skyddat boende (exempelvis kvinnojour) eller sover utomhus” (sid 2). Socialstyrelsen konstaterar att hemlöshet bör betraktas som ett problem i sig och mer som ett bostadspolitiskt problem än ett socialpolitiskt (Socialstyrelsen 2005 s.14). I slutrapporten från länsstyrelserna hemlöshetsuppdrag 2012-2014 framkommer att det finns en brist på bostäder i flertalet av landets kommuner. Kommunerna har ett ansvar att motverka hemlöshet och utestängning av människor från bostadsmarknaden.

Wolch och Dear (1993) gör även de en kategorisering av hemlöshet: de som tillfälligt hamnar i hemlöshet och snabbt får en bostad på den ordinarie bostadsmarknaden, de som cykliskt rör sig mellan hemlöshetssituationen och egen bostad och de människor som har hamnat i en långvarig kronisk hemlöshet (se Juhila 1992; Järvinen 1993). Den problematik som socialtjänstens företrädare främst arbetar med är den kroniska hemlösheten och det är dessa människor som har getts möjlighet att söka bostad genom Bostad Först i Örebro kommun.

Knutagård (2009) har studerat hur socialsekreterare uppfattar klienters vilja och motivation och hur de använder de stödfunktioner som finns att tillgå för att tillmötesgå den hemlöses behov. Han konstaterar att socialtjänsten skapar arketyper av den hemlöse klienten och utifrån vilken kategori som klienten placeras i, erhåller denna även förslag på olika boendeanternativ. Den vanligaste strategin som tillämpas för att stödja hemlösa med en social problematik är att först erbjuda rehabilitering i form av missbruks-behandling och/eller psykiatrisk behandling och därefter en bostad, den s.k. trappstegs-modellen.

Modellen utgår från en filosofi om att ett belönings- och sanktionssystem kan förmå den enskilde att leva upp till de krav som ställs. Bostaden som erbjuds tillhör den s.k. sekundära bostadsmarknaden där socialtjänsten står för hyreskontrakten och därmed har rätt till insyn och kontroll i den enskildes liv. Runquist (2006) menar att modellen cementerar och förvärrar

hemlöshetsproblematiken istället för att lösa den. Flera forskare har instämt i denna kritik samtidigt som det finns enskilda boende som har genomgått modellen och uppskattar den. Vad som kan sägas är att det inte finns tillräckligt med forskning som visar att trappstegsmodellen/boendetrappan är den bästa metoden för att stödja hemlösa att förbättra den egna livssituationen.

Hemlöshet kan ses utifrån tre andra perspektiv som inte fokuserar på den hemlöses *individuella* problematik, utan istället ser problemet utifrån en *strukturell* nivå där hemlöshet beror på brister inom bostadsmarknaden och utifrån ett rättighetsperspektiv, där en bostad är en grundlagsstadgad rättighet så som det uttrycks i regeringsformen (1974:152):

Den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Särskilt ska det allmänna trygga rätten till arbete, bostad och utbildning samt verka för social omsorg och trygghet och för goda förutsättningar för hälsa (Regeringsformen 1 kap 2 §).

Det tredje perspektivet är att utifrån ett brukarperspektiv tillvarata de enskildas erfarenheter, de som levt i hemlöshet eller som lever i hemlöshet samt att utveckla lösningar utifrån den hemlöses behov.

Forskare vid Lunds Universitet presenterade 2006 ett nytt förhållningssätt för den sociala praktiken vad gällde hemlöshet. Med stöd av nationell och internationell forskning lanserades "Housing First", som introducerades i New York av den ideella organisationen Pathways to Housing år 1992. Det nya i denna modell är att den som är hemlös erbjuds en bostad utan krav på nykterhet och deltagande i psykiatrisk- och/eller missbruksbehandling, (Greenwood et.al., 2013). Den som erbjuds en bostad skall även ta emot minst ett hembesök i veckan från personalen samt följa hyreslagen och göra hyresbetalningen (Tsemberis et.al, 2010). Housing First-modellen har visat att de ekonomiska kostnaderna för kroniskt hemlösa personer, som bor på gatan eller på härbärgen, har minskat (Gane, 2012).

Modellen gjordes känd i Sverige genom en debattartikel i Dagens Nyheter den 29 november 2009. Författarna presenterade den nya modellen och artikeln var undertecknad av socialborgarrådet Ulf Kristersson, direktor Marika Markovits från Stockholms stadsmmission och Hans Swärd, professor i socialt arbete vid Lunds universitet. Housing First blev i den svenska kontexten *Bostad Först* och finns idag i ett antal svenska kommuner: Göteborg, Helsingborg, Karlstad, Malmö, Stockholm, Sollentuna och Örebro.

Socialstyrelsen presenterade tillsammans med Boverket 2009 en kunskapsöversikt över effekterna av olika boendeprogram och konstaterar att inget av programmen tillämpas i en renodlad form utan i olika lokala varianter (Socialstyrelsen 2009:10). Socialstyrelsen konstaterar att ett tryggt boende är en förutsättning för att stöd- och vårdinsatser ska ha effekt. Den trygghet som Bostad Först förmedlar med ett långsiktigt boende beskrivs positivt. Deltagandet i modellen Boendetrappan riskerar att föra med sig en känsla av otrygghet genom att man i den behöver flytta när man kvalificerat sig till en egen bostad, vilket kan innebära att denna otrygghet motverkar målet. Bostad först beskrivs som en lovande strategi som har goda resultat men detta ger inte underlag för att avfärda vårdkedjemodellen (Socialstyrelsen 2009:10).

I en systematisk litteraturstudie, *Housing First: where is the evidence?* av Jeannette Waegemarkers Sciff och John Rook (2012) framkommer att presentationen av Housing First som ett evidensbaserat program kan ifrågasättas utifrån en bedömning av det vetenskapliga underlaget för programmet. Författarna konstaterar att det finns få kvantitativa studier att tillgå vilka vilar på resultat från randomiserande kontrollstudier. Ytterligare en svårighet för att få fram robusta data är att den forskning som finns om programmen i USA, Canada och Europa inte är jämförbara eftersom de inte följer en likvärdig manual, vilket gör att det finns för dåligt underlag att för att genomföra en metastudie. Waegermarkers Sciff och Rooke

konstaterar att de artiklar som presenterar Housing First som evidensbaserat vilar många gånger vilar på den studie om programmet Pathways to Housing (Tsemberis, 2004) som är en longitudinell randomiserad studie med kontrollgrupp där 225 personer slumpmässigt utvaldes att antingen delta i Housing First eller i "treatment as usual". Den studien presenterar evidens som förordar modellen *bostad före behandling*. I litteraturstudien inkluderades åtta kvalitativa studier för att få kunskaper om vad den komplexitet som en psykosocial intervention med bostad innebär för en person med multiproblematik och för de som har genomgått programmet är utfallet positivt.

Hemlöshet i Örebro

Antal hemlösa i Örebro kommun uppgick 2011 till 663 personer varav 188 kvinnor och 459 män (Örebro Kommun, Årsredovisning 2013). Enligt Länsstyrelsens utredning fanns det i Örebro kommun 65 personer som var i akut behov av bostad (2014). De metoder som används för att mäta hemlöshet i Sverige är bristfälliga. De är svårt att göra bedömningar om antalet hemlösa och de mätmetoder som används fångar inte upp EU-migranter i hemlöshet och unga som inte har kontakt med socialtjänsten då de har rymt eller blivit utkastade av föräldrarna (se Swärd 2011). Beroendecentrum Ungdom presenterade 2011 att 28 pojkar och 11 flickor varit bostadslösa vid inskrivning till behandling under år 201, Beroendecentrum, Brukarråd *Protokoll 120320 2012/3*.

Sedan år 2009 har Örebro kommun ett samarbetsavtal med ett antal fastighetsägare om lägenheter till hemlösa. Det kommunala bostadsbolaget ÖrebroBostäder AB (ÖBO) och tio privata fastighetsägare har förbundit sig att till kommunen lämna lägenheter som kan hyras ut i andra hand (Länsstyrelsen 2014). Bostad Först i Örebro har samarbete med ÖBO och har erhållit tio lägenheter att disponera för verksamheten. Inte någon privat fastighetsägare har ännu inte förbundit sig att upplåta någon lägenhet till projektet.

2. Utvärderingsmodell

Vid projektets tillblivelse diskuterades möjligheterna att forskningsanknyta Bostad Först i Örebro genom att en forskare från Örebro Universitet följde projektet från början, s.k. *följeforskning*, en form av aktionsforskning. Genom att forskningsanknyta projektet hade det varit möjligt att utforma en baslinje med data om insatser som görs för hemlösa och en beskrivning av de enskildas psykosociala problematik innan projektet startades. Denna baslinje har till syfte att utgöra en grund för att identifiera förändringar vad gäller insatser för hemlösa och interventionens betydelse för den enskilda människan. Denna modell uppfattades som för omfattande och istället valdes en enklare modell för att inhämta kunskaper om projektets utveckling och konsekvenser för deltagarna.

Projektutvärdering kan genomföras på olika sätt. Denna utvärdering¹ är en form av en *summativ* modell där utvärderingens resultat skall ligga till grund för överväganden om projektet skall permanentas eller avvecklas. Inspiration till utvärderingen har hämtats från den struktur som programteorin ger vid en utvärdering (se Franke 1991, Vedung 2009). I programteorin skiljer man på den formella programteorin som återfinns i projektbeskrivningar och/eller projektansökningar och andra officiella dokument och den informella som inte alltid är lika enkel att identifiera.

¹ Vedung (2009) definierar en "utvärdering" som: "noggrann efterhandsbedömning av utfall, slutprestationer eller förvaltning vilken avses spela en roll i praktiska beslutssituationer."

”Grundtanken med programteori är att den ska vara ett verktyg för att utvärderaren ska kunna förstå och förklara (inte bara beskriva) ett program och dess utfall, samt för att vägleda utvärderingen” (Blom & Morén, 2007)

Underlaget till denna utvärdering består av *kvalitativa* data. Ian Shaw anser att kvalitativa data kan ge värdefull information om utfallet i ett program och även visa hur människor upplever de insatser som de får från vårdgivare eller andra aktörer (Shaw, 2002).

Med utgångspunkt från de förutsättningar som finns för utvärderingen har undertecknad valt att göra en analys av Bostad Först med utgångspunkt från de mål som är antagna för projektet och för deltagarna i projektet. Men för att även fånga andra aspekter som inte är relaterade till projektets mål har jag valt att följa Vedungs (2009) råd att använda den s.k. ”biefektsmodellen” för summativ utvärdering, där man inte enbart utvärderar ett program utifrån dess nivå av målpuffyllelse, utan också försöker se till vilka övriga lärdomar som uppstått i projektet.

De normativa antaganden som är gjorda, och som framkommer i målbeskrivningen för att programmet skall fungera, kommer att problematiseras. Dessa antaganden kan sedan ställas i relation till hur Bostad Först fungerar utifrån den bild av verkligheten som intervjupersonerna beskriver samt de fakta som finns redovisade vad gäller de boendes aktuella livsvillkor. Hur projektet fungerar i verkligheten framträder genom tre deltagares berättelser, vägledarnas beskrivning av sitt arbete och ledningsgruppens och verksamhetsledarens intryck av arbetet under de första två åren. Denna bild speglar verksamheten utifrån dessa personers berättelser. Denna information är begränsad och kan naturligtvis inte spegla alla de mekanismer som har påverkat de boendes livssituation. Intervjuerna kan inte heller fånga hur det dagliga arbetet gestaltas och vilka problem som uppstår i vardagen och inte heller vilka strategier som vidtas för att lösa dessa.

Analysen av Örebromodellen av Bostad Först görs utifrån de tre studier som har genomförts om projektet Bostad Först i form av uppsatser på kandidatnivå utförda av studenter vid Socionomprogrammet, Örebro Universitet:

1. Caroline Malmqvist och Johanna Hahne (2013) Från hemlös till hyresgäst: En kvalitativ studie om projektet ”Bostad först” i Örebro - En alternativ lösning till boendetrappan.
2. Greta Adamsson och Carolina Meier Kjellström (2014). Frivilligorganisationer som exekutörer av sociala insatser – en kvalitativ studie om driftsformen för projektet Bostad Först i Örebro kommun.
3. Johanna Molin och Elina Perdsjö (2014) ”... nu har jag hittat hem...” – En kvalitativ intervjustudie, utifrån ett boendeperspektiv, om Bostad Först i Örebro².

Dessa studier ger inte en fullständig bild av vad som faktiskt sker inom ramen för projektet men ger ett tillräckligt underlag för att ställa den bild som framträder om projektets framgång och motgångar mot det önskvärda tillståndet såsom det formuleras i de mål som är uppsatta för verksamheten. I samtliga studier har semistrukturerade intervjuer genomförts. Författarna till uppsatserna har intervjuat vägledare, ledningsgruppen, verksamhetsledaren samt tre deltagare i projektet. Samtliga uppsatser ligger till grund för denna rapport. Speciellt viktigt har hyresgästernas erfarenheter varit. Av tio tillfrågade hyresgäster var det endast tre som hade tid och möjlighet att delta i en intervju.

Vägledarna har dels framfört sina egna erfarenheter av att arbeta inom Bostad Först, dels framfört synpunkter som hyresgästerna har delgett dem. Adamsson och Meier Källströms

² Pia Aronsson har varit handledare för de tre grupperna och följt arbetet från planering till genomförande, sammanställning och analys av data.

(2014) arbete om huvudmannaskap och driftsformer av Örebromodellen visar Örebromodel-
lens specifika organisatoriska former. Den ideella sektorn genom Verdandi Örebrokrets och
Hela Människan Ria Dorkas har från början varit en pådrivande kraft för att Bostad Först
överhuvudtaget har kommit till stånd. I Adamssons och Meier Källströms (2014) studie görs
intervjuer med både den stora och lilla ledningsgruppen för Bostad Först.

Övrig dokumentation som har legat till grund för utvärderingen har varit rapporter och
skrivelser som upprättats av verksamhetsledaren för Bostad Först samt protokoll från Örebro
kommun. Undertecknad har haft samtal med verksamhetsledaren vid tre tillfällen. Hon har
under dessa samtal beskrivit utvecklingen av projektet.

I presentationen kommer de bakomliggande problem för hemlöshet att beröras såsom de
uttrycks på strukturell och individuell nivå. Vidare beskrivs vilka förutsättningar som
projektet har för att genomföra verksamheten, hur dessa förutsättningar sätts i relation till de
aktiviteter som sker inom ramen för projektet och hur dessa medverkar till mål, resultat och
konsekvenser för deltagarna i projektet.

Syftet med utvärderingen är att bedöma huruvida Bostad Först i Örebro uppnår de mål
som är antagna för verksamheten. Ytterligare ett syfte är att göra en bedömning huruvida
Örebromodellen liknar eller skiljer sig från Housing First samt att beskriva vilka framgångs-
faktorer som har påverkat utfallet av verksamheten.

I samband med utvärderingen har ett behov av mer strukturerade data uppstått när det
gäller deltagarnas förändrade livssituation. Därför föreslås att en modell för en självskattad
livskvalitet, exempelvis *Manchester Short Scale of Quality of Life*, introduceras för att i
framtiden kunna följa de effekter som en bostad får för de personer som ingår i projektet.

Etik

De människor som denna utvärdering egentligen handlar om hör till samhällets mest utsatta.
Forskningen om den hemlöses hälsa och sociala utsatthet beskriver personer som lever i social
utsatthet, som oftast har en psykiatrisk funktionsnedsättning i kombination med en
svårbehandlad beroendeproblematik med olika former av fysiska och psykiska problem. De
kvinnor som lever i hemlöshet har ofta extra stora svårigheter med risk för att bli utsatt för
våld och sexuell förnedring. I denna utvärdering bygger resultatet på sekundärdata. I Molin
och Predsjös (2014) studie valde 3 av 10 hyresgäster att delta i en intervju. Detta ger inte en
tillräckligt bra bild av hur hyresgästerna ser på bostadens betydelse för deras livssituation.
I stället har vägledarna intervjuats och beskrivit de förändringar i hyresgästens liv som en egen
bostad har medfört. En alltför noggrann efterforskning av vilka effekter deltagande i projektet
innebär, skulle medföra att hyresgästernas identitet riskerar att röjas. Någon skulle kunna
känna igen berättelsen och därmed identifiera hyresgästen. Om kravet vad gäller
utvärderingens beskrivning av hyresgästerna skulle vara mer ingående exempelvis genom att
jämföra studier av registerdata så krävs en prövning av Etikprövningsnämnden. Som
utvärderare och som läsare av denna rapport är det lika viktigt som för de som arbetar inom
Bostad Först att visa respekt för den enskildes integritet och därmed vara försiktig med att
sprida information som av hyresgästerna skulle kunna uppfattas som kränkande.

3. Övergripande mål med Bostad Först

Målen för Bostad Först har varit något olika beroende på vilket dokument som läses. På Örebro kommuns hemsida presenteras fyra övergripande mål och på Bostad Försts hemsida framkommer två målkategorier: mål för projektet Bostad Först och Mål på individnivå för hyresgästerna.

- Att totalt minska hemlösheten i Örebro kommun.
- Att minska antalet bostadslösa som bor på stadens härbärgen.
- Att satsa på att fler människor kan bo i eget boende med stöd, utifrån vad individen behöver, vilket medför att hemlösheten i Örebro minskar.
- Att människor som länge varit bostadslösa och har en vilja att komma tillbaka in i samhället, får detta med hjälp och stöd av Bostad först (Örebro kommun, 2014)

Från verksamhetsberättelsen 2013/2014 Bostad Först presenteras projektmål och mål på individnivå.

Mål för projektet:

- Utveckla arbetsmetoder och beskriva en modell för stöd baserat på individens behov.
- Utveckla samverkan mellan olika aktörer.
- Höja kompetens och sprida kunskap om verk samma metoder för att bekämpa hemlöshet.
- Minska hemlösheten i Örebro Kommun.

Mål på individnivå:

- Kvarboende - att individen på kort sikt klarar ett eget boende med stöd, på lång sikt klarar ett självständigt boende.
- Förbättrad livskvalitet, ex. hälsa och egenmakt.
- Ökad stabilitet, ex minskat droganvändande, drogfrihet.
- Ökad integration, ex sysselsättning, socialt nätverk.
- Minskat behov av stöd.

Bostad Först vänder sig till kvinnor och män i hemlöshet som även har en social/psykosocial och/eller beroendeproblematik och som uttrycker en uppriktig vilja/motivation till förändring av sin livssituation.

De mål som är angivna ovan är av både övergripande och visionär karaktär. Målen är av två olika karaktärer och kan delas in i två nivåer, strukturell och individuell nivå, samt två grupper, prevention och intervention. De preventiva insatserna på strukturell nivå handlar om att motverka och minska hemlöshet. Att "*totalt minska hemlösheten*" i Örebro kommun är naturligtvis ett viktigt inriktningsmål men kan inte enbart sättas i relation till verksamheten inom Bostad Först. Att totalt minska hemlösheten innebär att hemlösheten under tidsperioden inte ökar, att Bostad Först skulle kunna utveckla sin verksamhet för att tillgodose samtliga sökandes behov av bostad och att bostadsmarknaden skulle kunna erbjuda lägenheter i högre grad än vad som sker idag. Örebro kommun har en växande befolkning och har inte en tillräcklig bostadsmarknad för att möta behovet av bostäder. I och med att antalet EU-immigranter ökar sammantaget kan den framtida utvecklingen istället innebära att hemlösheten ökar. Antalet boenden på Örebros härbärgen torde ha ökat med hänvisning till behovet av att öppna ett nytt härbärke under vintern 2014 för EU-immigranter.

I denna utvärdering kommer således de mål som presenteras som projektmål och mål på individnivå att utvärderas med stöd av de data som har insamlats.

4. Att införa Housing First

Zvetina (2009) har beskrivit de olika steg som är centrala vid införandet av Housing First. I en första fas är det viktigt att bilda en grupp som har ansvar för planering och utformning av den lokala modellen. Det andra steget handlar om att skapa en gemensam vision och tydliggöra vilka förändringar som tillblivandet av Housing First kan innebära. Ytterligare ett antal steg i planeringen för Housing First är nödvändiga för att införa modellen där arbetsgruppen skall ta ställning till hinder och möjligheter. Den sista punkten i processen är att utveckla en plan för implementering av Housing First (Zvetina 2009).

Tillvägagångssättet i Örebro liknar den strategi som Zvetina beskriver. Tillkomsten av Bostad Först skedde genom att ett samarbete kring modellen igångsattes på initiativ av representanter från den ideella sektorn, vilka har stor kunskap om hemlösa människors livsvillkor. En arbetsgrupp tillsattes under våren 2011 bestående av representanter från Verdandi och Hela Människan Ria Dorkas som ansökte om medel för att genomföra en förstudie om vilka möjligheter och svårigheter det skulle innebära att starta Bostad Först i Örebro kommun. Ansökan beviljades av Örebro kommun och en planering påbörjades för att genomföra Örebromodellen av Bostad Först. Under planeringsfasen inhämtades erfarenheter från andra kommuner genom studiebesök och genom deltagande i konferenser där modellen presenterades.

I oktober 2011 anordnades ett seminarium, *"Rätten till Bostad och ett värdigt liv"*, av Nätverket för sociala frågor, Örebro Universitet Örebro kommun och ABF. Bland huvudtalarna var professor Hans Swärd från Lunds Universitet där han presenterade modellen Bostad Först. Ledande politiker från Örebro kommun var på plats och deltog i en diskussion om vilka åtgärder kommunen kan vidta för att förhindra hemlöshet. Under den fortsatta planeringen genomfördes en fokusgrupp där personer med egen erfarenhet av hemlöshet deltog. Av en anteckning gjord den 2012-01-09 av Marie Kindahl Karlsson (2012) framkom tre viktiga faktorer som har varit till hjälp för att komma ur hemlösheten: bostad, ekonomi och behandling. I september 2012 inlämnades en ansökan från Verdandi Örebrokrets och Hela Människan Ria Dorkas till Örebro kommun om medel för att driva projektet Bostad Först. Ansökan beviljades och Bostad Först i Örebro Kommun började verksamheten den 1 januari 2013.

De grundläggande principerna i Pathways to Housing är att bostad är en mänsklig rättighet, att de som arbetar i projektet har respekt och empati för de boende, att det finns ett åtagande att arbeta med de boende så länge de behöver, att lägenheterna är utspridda i olika områden, att lägenheten efter en tid blir egen, att det görs en åtskillnad mellan bostad och stöd, att de boende har brukarmakt och självbestämmande samt att fokus läggs på återhämtning samt skadereduktion. Bostad Först skiljer sig från Pathways to Housing på så sätt att de som ansöker om att ingå i projektet måste delta i intervjuer i syfte att klarlägga motivationen till att delta i programmet. Intervjuerna handlar inte om att de boende ska vara motiverade till nykterhet eller till att ingå i behandling.

I likhet med tillvägagångssättet i Pathways to Housing måste de boende i Bostad Först ha kontinuerlig kontakt med de socialarbetare som arbetar i programmet samt följa villkoren i hyresavtalet. En princip som kan ses som central i Pathways to Housing är de hemlösas eget deltagande vid utvecklingen av projektet. Örebromodellen har i planeringsfasen inkluderat sju personer med erfarenhet av hemlöshet som bildat en fokusgrupp som hade ett sammanträffande vid ett tillfälle. De synpunkter som framkom vid detta tillfälle har tagits tillvara vid den fortsatta planeringen av Bostad Först. Brukarperspektivet tillgodoses dock på

ett indirekt sätt i Örebromodellen genom att de två ideella organisationerna som har tagit initiativ till projektet, deltagit i utformningen av detta och driver projektet idag.

Det har visat sig att övertagandet av kontraktet för bostaden har blivit en flaskhals. Utvidgningen till att inkludera fler hemlösa går långsamt. Bostad först i Helsingborg, Malmö och Stockholm har en provperiod på ett till två år innan hyresgästen själv kan ta över hyreskontraktet (Knutagård & Kristiansen, 2013). I Örebro är provtiden 9 månader enligt riktlinjerna för Bostad Först.

En orsak till den tröga utvecklingen kan vara att hyresvärdarna sedan tidigare har ett utarbetat system med andrahandskontrakt där socialtjänsten står som garant för bostaden. Hyresvärdarna kan tro att de tar en större risk genom att tilldela lägenheter till Bostad Först genom principen om kvarboende och eget kontrakt efter en tidsbegränsad period. Resultatet av Bostad Först i Helsingborg är positivt. Av 19 inflyttade bor 15 kvar i bostaden. Men av dessa är det endast tre som har fått överta kontraktet (Verksamhetsberättelse Bostad Först 2014).

I Örebro har Bostad Först funnits sedan 1 januari 2013 och huvudmän för projektet är frivilligorganisationerna, Hela Människan Ria Dorkas och Verdandi Örebrokrets. Det är dock Örebro kommun som finansierar projektet och i dagsläget är det endast Örebrobostäder (ÖBO) som tillhandahåller lägenheter. I de flesta andra Bostad Först-projekt är kommunens socialtjänst huvudman och socialsekreterarna ger en remiss till Bostad Först. Örebromodellen skiljer sig från de övriga genom att den hemlösa personen själv ansöker om att bli hyresgäst inom ramen för Bostad Först. Bostad Först i Örebro lämnar en hyresgaranti genom ett bostadssocialt avtal som har upprättats mellan fastighetsägaren Örebro Bostäder, Verdandi Örebrokrets, Hela Människan Ria Dorkas och socialförvaltningen. De lägenheter som tillhandahållits de boende finns på den reguljära bostadsmarknaden och hyresgästen skall fullgöra de förpliktelser som ålägger alla andra hyresgäster. Bostad Först i Örebro har en provtid på nio månader varefter kvarboende skall provas. Provtiden har av fastighetsägaren uppfattats som för kort varför några hyresgäster som har haft andrahandskontrakt under nio månader får vänta ytterligare en tid för att överta kontraktet.

Det mänskliga lidandet

I en intervjustudie gjord av Greta Adamson och Carolina Meier Kjellström (2014) beskriver några av deltagarna i ledningsgruppen för Bostad Först de svårigheter som en människa har för att bli fri från sin beroendeproblematik och den stress som en hemlös människa lider av. I studien beskriver intervjupersonerna de svårigheter som en hemlös person har för att bli drogfri och leva ett fullgott liv när han eller hon saknar en bostad.

“Det är ju en mänsklig rättighet att ha en bostad och jag började omvärdera mig själv när jag försöker besvara frågan varför misslyckas människor? Jo för att man har inget boende och man håller sig inte drogfri och då kan man inte ha något jobb eller sysselsättning (...)”

En annan representant ställer sig den retoriska frågan:

“Alla människor blir inte nyktra och drogfria, ska man inte ha rätten till ett eget boende bara för det?”

Ytterligare en röst från ledningsgruppen säger:

“Att inte ha någonstans att bo... hur i fridens dagar ska du överhuvudtaget kunna tänka på något annat i livet?” (...)

”Och att bryta sitt missbruk i det, det är ju totalt omöjligt för det är ju det som på något vis hjälper dig att orka med detta (...)”

5. Bostad Först - Örebromodellen

Projektorganisationen består av två ledningsgrupper: den stora ledningsgruppen där representanter från Hela Människan Ria Dorkas, Verdandi Örebrokretsen, Socialförvaltningen, ÖBO, Socialpsykiatrin, Beroendecentrum, Beroendeenheten samt Bostad Först ingår och den lilla ledningsgruppen som har det operativa ansvaret. I den gruppen ingår representanter från Ria Dorkas och Verdandi samt verksamhetsledare för Bostad Först. Den stora ledningsgruppen möts två gånger/år och den lilla sammanträffar mer regelbundet.

I dagsläget finns 10 lägenheter samtliga upplåtna av ÖBO som ingår i verksamheten. Vid urvalet av hyresgäster skall kvinnor prioriteras (Bostad Först, 2014).

Ansökan och urvalsprocessen

Till skillnad från andra Bostad Först-modeller i Sverige gör den hemlöse en ansökan direkt till Bostad Först och inte via socialtjänsten i form av bistånd enligt 4 kap socialtjänstlagen (2001:453) eller i form av ett remissförfarande. Verksamhetsledaren för Bostad Först ansvarar för urvalsprocessen av hyresgäster som består av följande fem steg.

Steg 1. Kontroll att sökande ha varit folkbokförd i Örebro kommun under minst tre år och har tidigare blivit hänvisad till akutboenden, härbärgen, jourboenden eller är uteliggare (Situation 1 enligt Socialstyrelsens definition av hemlösa). Den sökande ska också ha provat andra boenden, exempelvis övergångsbostäder och/eller skuldsaneringslägenheter som kommunen erbjuder.

Steg 2. Intervju I av de som har uppfyllt kraven enligt steg 1. Intervjun syftar till att kartlägga sökandes behov och motivation för förändring av sin livssituation. Sökande skall vara i akut behov av en bostad och inte aktuell för övergångsbostad, skuldsaneringslägenhet eller boendekedjan.

Steg 3. Om sökande bedöms ha stora behov och hög motivation görs en ansökan till Örebro bostäder (ÖBO) som undersöker om personen har varit hyresgäst hos ÖBO och omständigheterna omkring flytten från bostaden.

Steg 4. Intervju II genomförs av verksamhetsledaren samt en representant från ÖBO. Under denna intervju ställs frågor för att kunna bedöma hur den sökande klarar av att hantera eventuella kamraters önskan om att få dela lägenheten eller besökande som kan komma att uppträda störande. Vidare förs samtal om de krav som hyresvärden har rätt att ställa på hyresgästen i enlighet med hyreslagen exempelvis störningar i boendet. Ytterligare ett krav är att sökande förbinder sig att ta emot hembesök från vägledaren i två år 1 gång/vecka.

Steg 5. Den sökande som uppfyller kriterierna och bedöms lämplig erhåller en bostad. Om sökande har hyresrelaterade skulder hos ÖBO upprättas en avbetalningsplan utifrån den sökandes förmåga att återbetala skulden. När den sökande har flyttat in i den tilldelade lägenheten upprättas en genomförandeplan tillsammans med vägledaren som bygger på den boendes behov och vilka mål den boende har. Den boende bestämmer själv vilket stöd han eller hon är i behov av och hur frekvent kontakten skall vara med vägledaren. Vid inflyttningen får den boende ett andrahandskontrakt som skall leda fram till ett eget hyreskontrakt.

De intervjuer som genomfördes av verksamhetsledaren utfördes med stöd av Motivational Interviewing (MI), motiverande intervjuer. Det är en modell som används i Helsingborg och som även rekommenderas som metod i Pathways to Housing (Tsemberis, et.al., 2010).

Krav på hyresgästen

Bostad Först är inte en kravfri verksamhet utan en tilltänkt hyresgäst måste vara beredd att träffa sin vägledare minst en gång i veckan i sin bostad. I övrigt ska de själva bestämma över sitt eget liv och vilket stöd de behöver. Den boende avsäger sig först besittningsrätten på lägenheten, vilket innebär att lägenheten står på Verdandi Örebrokretsen och den boende kan bli avhyst inom en vecka om personen inte följer avtalet. Efter nio månader ser hyresvärden över tiden som gått och den boende har redan då möjlighet att ta över kontraktet om boendet har fungerat. Den boende förbinder sig att följa hyreslagen. Den boende förbinder sig att inte störa grannar och att betala hyran i tid (Verksamhetsberättelsen 2013/2014).

Sviktplats och genomförandeplan

För att stödja den boende vid kritiska situationer har Bostad Först inrättat en ”sviktplats” där den boende tillfälligt vid behov kan beredas en plats under en kortare period. Sviktplatsen består av en lägenhet som hyrs av Verdandi Örebrokretsen. Hitintills har sviktplatsen använts av en hyresgäst vid ett tillfälle under en vecka.

Genomförandeplanen upprättas av vägledaren och hyresgästen tillsammans efter inflyttningen i bostaden (4-6 veckor). Genomförandeplanen görs utifrån hyresgästens berättelse om sitt liv. Genomförandeplanen består av sex livsområden och hyresgästen ges möjlighet att beskriva vad hon eller han vill förbättra och utifrån denna beskrivning upprättas kortsiktiga och långsiktiga mål samt en överenskommelse om vilka livsområden alternativt mål och delmål som hyresgästen önskar stöd från vägledaren för att uppnå. Efter tre månader görs en uppföljning av genomförandeplanen av hyresgästen tillsammans med vägledaren för att se vilka delmål och mål som är uppnådda och vilka som behöver revideras eller tillfogas. Genomförandeplanen kan således användas som en vägledning för den boendes förändringsarbete och ett dokument för uppföljning och utvärdering.

Antalet ansökningar som inkommit till Bostad Först

Under 2013 inkom 66 ansökningar från hemlösa personer. Av dessa har 7 personer fått egen bostad genom projektet, 4 kvinnor och 3 män. Under 2014 inkom 28 ansökningar, samtliga intervjuades med stöd av motiverande intervjuer. Totalt har det inkommit 94 ansökningar under projekttiden. Ytterligare 15 personer har framfört att de önskar delta i projektet men har inte intervjuats pga. att verksamhetens bostäder är upptagna. 109 personer har således tagit kontakt med Bostad Först för att få hjälp att lösa sin akuta boendesituation. Av dessa har endast 11 personer erbjudits en lägenhet. Att 109 personer som lever i princip på gatan, har ett akut behov av boende och lider av psykiatriska problem oftast i kombination med en beroendeproblematik och på eget initiativ tagit kontakt med Bostad Först, är ett positivt resultat i sig. Dessa personer uppsöker Bostad Först och ber om hjälp vilket tyder på en inre motivation att börja en förändring av den egna livssituationen.

De personer som vänder sig till Bostad Först har levt i hemlöshet under flera år. Deras familjebakgrund ser olika ut, en del har barn, andra inte, en del har utbildning och arbete, andra har aldrig kommit in på arbetsmarknaden, de flesta har någon form av psykiatrisk problematik och flertalet har en beroendeproblematik.

Två röster från hyresgästerna beskriver något av deras bakgrund med avsaknad av en fast punkt i tillvaron. Citaten är hämtade från Predsjö och Molins (2014 s.21) studie:

”Jag flyttade ju till dem (föräldrarna) när jag var elva år, jag har ju bott i fosterfamilj innan dess /.../ alltså jag har ju hållit på med droger innan, så jag har väl vart ute lite överallt... men sen fick jag ju ett fängelsestraff, jag tror det var typ åtta månader...” (Boende 3)

”Jag har ju varit bostadslös i tjugofem år, inget riktigt boende. Har väl haft boende men det har inte varit något bra boende då, institutioner och så vidare. Det är ingen höjdare.” (Boende 2)

Kvinnor i hemlöshet

Bostad Först har antagit ett principbeslut att kvinnor skall prioriteras i arbetet för att lösa deras bostadssituation. Detta för att hemlöshetens villkor för kvinnor är mer komplex och svårare än männens. Enligt Beijer (2000) blir kvinnor många gånger hänvisade att leva med män som kan ha liknande problem som de själva och det är vanligt förekommande att männen utnyttjar och misshandlar dem. Kvinnorna får ofta skador som kräver läkarbehandling och våldtäkt och dödshot är förekommande inslag i misshandeln. Enligt kvinnorna själva påverkas de också psykiskt av misshandeln som skapar ”psykisk rädsla” och ”misstro mot människor”. Kvinnorna i Beijers (2000) studie upplever också att de blir stämplade av myndigheter som icke fullvärdiga medborgare. Flera av de hemlösa kvinnorna är mödrar. Att deras barn blir omhändertagna innebär ett trauma och även en stämpling som ”misslyckad” från omgivningen. Kvinnornas psykiska hälsa påverkas även av den sorg som separationen innebär.

Den traditionella kvinnorollen, som innebär ansvar för skötsel av hem och barn, har en betydelse även för en hemlös kvinna. Vanligtvis behöver kvinnor också försöka ”hålla borta männen” varför ett hem kan tänkas vara särskilt betydelsefullt för den hemlösa kvinnan. Sammanfattningsvis konstaterar Beijer (2000) att hemlösa kvinnors utsatthet inte endast handlar om de övergrepp de blir utsatta för av enskilda män, utan även av samhällets övergrepp i form av underlåtenhet att stödja kvinnorna utifrån deras behov med exempelvis särskilda boenden (Beijer, 2000). Att ha en egen bostad har enligt Padgett (2007) en särskild betydelse för de personer, oftast kvinnor, som tidigare blivit utsatta för våld eller känt sig tvungna att ha sex för att få någonstans att sova.

I tidigare forskning framkommer att hemlösa kvinnor som fått bostad genom Bostad Först (Housing First) understryker vissa aspekter som boendet medför, såsom frihet från män eller pojkvänner, möjlighet till privatliv och trygghet. De ser sin bostad som en ”säker hamn” där de nu slipper bli utsatta för sexuellt och fysiskt våld och de behöver inte längre känna sig tvungna att ”betala med sex” för att få någonstans att sova (Padgett, 2007).

Frånvaro av byråkrati

Att Bostad Först inte är ett myndighetsprojekt utan ett projekt som drivs av de idéburna organisationerna beskrivs i Adamsson och Meier Källströms (2014) studie i positiva ordalag. Den människa som söker bostad behöver inte ljuga eller tillrättalägga sin berättelse, vilket ofta kan ske vid kontakt med socialförvaltningen. De kan lättare få ett förtroende för personalen inom Bostad Först och kontakten blir enklare och de kan få en högre grad av emotionellt stöd. En representant från socialförvaltningen uppger att Ria Dorkas och Verdandi kan erbjuda en kamratverksamhet, vilket bidrar till en social tillhörighet för de utsatta individerna. När det gäller kontakten med dessa organisationer uppger två hyresgäster i Molin och Predsjös (2014) studie att de vill distansera sig från sitt tidigare liv och på fråga om de besöker Ria Dorkas så svarar de:

”Nej, jag går inte dit... står inte ut, vill bort från vibbarna, vill inte känna de som sitter där, vill inte veta...” (Boende 1)

”Nej, jag har väl tröttnat på att gå där. Det var mera värmestuga...” (Boende 2) Adamsson och Meier Källström (2014) beskriver att frivilligorganisationerna inte har samma tvång på sig från högre instanser när det gäller dokumentation och att beslutsvägarna är enkla och korta. Nedan redovisas några uttalanden från ledningsgruppen som beskriver skillnaderna:

“Den stora fördelen med att det är frivillighetsorganisationerna är ju att det inte blir ett bistånds-ärende, för är det så ska alla insatser följas upp, och det ska tas nya beslut om insatsen ska fortsätta och det ska dokumenteras.” – Representant från Boendeenheten.

“(…) Det tar mycket längre tid för någonting att hända i den kommunala världen och så ska det väl vara också, det är ju en sak och det kanske är, eller det är kortare beslutsvägar inom det civila samhället. Man har lite större flexibilitet och rörelsefrihet så men det är väl det som är skillnaden (…)” – Representant från Socialförvaltningen.

“(…) Det kan ju vara så att det faller in en läkartid på någons vägledares dag och den boende har ett behov av att ha sin vägledare med, ja då ändrar man och flyttar tiden så då tar man ledigt en annan dag och går in och jobbar då istället och så brukar det ju inte se ut i kommunen att man går in.” – Representant från Bostad Först

6. Är Örebromodellen ett Housing First?

Sam Tsemberis et.al. (2010, s.18) har formulerat åtta grundläggande principer för Housing First på följande sätt:

1. En bostad är en grundläggande mänsklig rättighet.
2. Samtliga klienter ska bemötas med respekt, värme och medkänsla.
3. Man åtar sig att arbeta med klienter så länge som de behöver det.
4. Lägenheterna ska vara utspridda i det vanliga lägenhetsbeståndet.
5. Bostad och service eller behandling ska vara separerade från varandra.
6. Den enskilde får välja och har självbestämmanderätt.
7. Arbetet ska orienteras mot återhämtning.
8. Man ska arbeta med skadereduktion.

I utvärderingen av Helsingborgs modell av Bostad Först presenterade Kristiansson (2013 s. 13) en jämförelse med Housing First. Det är förenat med olika svårigheter att göra en jämförelse av Housing First utifrån ett internationellt perspektiv eftersom olikheterna mellan de olika länderna och även kommunerna i Sverige är olika. Hänsyn måste tas till skilda arbetssätt och skilda välfärdsmodeller. Trots dessa svårigheter presenterar jag en sådan förenklad jämförelse. Utan att gå in på djupet och göra en analys av olikheter mellan de båda svenska kommunerna och New York- modellen så är det slående vilka likheter det finns mellan Housing First och Bostad Först. Det kan tyda på en lyckad implementering av New York-modellens begreppsapparat och principer. Hur de olika modellerna i praktiken fungerar kan enbart ytterligare empiriska studier ge svar på. Nedan presenteras tabell II där Örebro modellen inkluderas i jämförelsen.

Tabell I - Jämförelse mellan Housing First (HF), Helsingborgsmodellen och Örebromodellen, gjord efter Kristiansson (2013)

Kriterier för HF enligt Pathways to Housing (Tsemberis et.al.,2010, Pleace 2012)	Housing First	Helsingborgs-modellen	Örebromodellen
Målgrupp: Akut hemlösa med missbruk och psykisk ohälsa	x	x	X
Rätt till bostad utan särskilda krav	Se notering	-	-
Besittningsrätt utan prövotid	x	-	-
Bostäderna integrerade i vanliga Bostadshus	x	x	X
Ej krav på nykterhet (alkohol och droger)	x	x	X
Ej krav på psykiatrisk vård	x	x	X
Ej krav på missbruksvård	x	x	X
Socialt stöd	x	07:00 -24:00	00:00 – 24:00
Mobila team eller motsvarande	x	x	Vägledarnas jour
Möjligheter till akut missbruksvård och psykiatrisk vård	x	-	Inom ramen för den ordinarie hälso- och sjukvården
Förmedling av olika tjänster till de boende (service brokerage)	x	x	X

Hyresgästerna i Örebromodellen erbjuds socialt stöd under dygnets alla timmar alla dagar om året, vilket även de boende enligt Pathways to Housing erbjuds. Både Helsingborgsmodellen och Örebromodellen har tillgång till sviktplatser. I Örebro användes sviktplatsen vid ett tillfälle under 2013 under en vecka. Under 2014 har sviktplatsen inte använts. Vägledarna i Örebro har oreglerade arbetstider och kan därmed vara flexibla och anpassa sin arbetstid till hyresgästens behov av stöd. Under verksamhetstiden har vägledarna vid några tillfällen åkt hem till hyresgästen för att erbjuda sin hjälp. Vid få tillfällen har det handlat om att hyresgästen har stört andra grannar.

Pathways to Housing (2012) förordar att det sociala stöd som erbjuds skall ske utifrån *Assertive Community Treatment* (ACT), en modell som bygger på uppsökande verksamhet av ett specialistteam bestående av socialarbetare, sjuksköterska, psykolog och psykiater. Hyresgästerna i Örebro erhåller stöd och hjälp för de problem och svårigheter som de har med sin fysiska och psykiska hälsa många gånger i kombination med en beroendeproblematik genom att vända sig till det ordinarie vårdutbudet. I ledningsgruppen för Bostad Först finns en representant från Beroendecentrum. Hyresgästerna har således inget expertteam knutet till Bostad Först såsom ACT-modellen.

Hela Människan Ria Dorkas och Verdandi Örebro krets ingår även i Beroende-centrums brukarråd vilket gör att de kan framföra de behov som hyresgästerna har av stöd från psykiatrin och på så sätt påverka vården utifrån ett generellt och allmängiltigt perspektiv, dock inte utifrån ett individ-/patientperspektiv. Inte heller Pathways to Housing är helt kravfritt enligt Tsemberis, et.al. (2004) eftersom hyresgästerna måste betala hyra utifrån sin inkomst och behöver därför delta i ett program för att hantera den egna ekonomin.

7. Vägledarna

Alla boende har en varsin vägledare. Vägledarna arbetar dagtid, kvällstid samt har jour på natten. Om den boende mår väldigt dåligt efter klockan 21.00 kan denne ringa jouden. Ibland kan det hjälpa att bara prata av sig med en vägledare. Är situationen akut åker vägledaren hem till hyresgästen. Vägledarna är mycket viktiga för de boende. En person i ledningsgruppen uppger att det är kostnadseffektivt med vägledarna och uppger att det är värt de pengar som det kostar att ha dessa vägledare anställda i jämförelse med vad det kostar med behandlingshem, tillnyktring och kriminalvård för dessa människor. Verksamhetsledaren är mycket nöjd med vägledarnas insatser. Hon säger:

”Jag tycker att de gör ett fantastiskt jobb för att de finns tillgängliga samtidigt som de sätter gränser... /---/ De stärker de boendes självkänsla och självförtroende. De finns där i allt från myndighetskontakt till läkarvård och nätverk i nära relationer” (Verksamhetsledare).

”De boende kan känna en trygghet bara genom vetskapen om att en det finns någon att ringa” (Talesperson, Verdandi).

”Bara vetskapen om att en vägledare finns på jouden kan göra att väggarna inte rasar” (Talesperson, Verdandi).

Att de boende har kontakt med en vägledare är en viktig förutsättning för att hyresgästen skall lyckas att behålla bostaden. För att detta ska lyckas gör verksamhetsledaren en matchning för att boende och vägledare skall finna bra former för deras samarbete. Om detta inte skulle fungera finns det möjlighet att byta vägledare. Det skulle vara helt verkningslöst att få en bostad och inget stöd anser talespersonen från Verdandi. ”En individ som varit i en utsatt situation kan ha svårt att lita på andra människor”, säger en talesperson för Verdandi. ”Allt handlar om att bygga allians för att den här personen ska känna tillit. Känner man att man inte klickar med sin vägledare kan man inte bygga allians. Det går ju inte” säger en verksamhetsledare.

Vägledarna i Örebro har intervjuats vid två tillfällen och under dessa intervjuer har de beskrivit sin relation till hyresgästerna och hur de ser på sitt uppdrag. Innehållet i vägledarnas arbetssätt har beskrivits som olika former av socialt stöd. Vägledarnas arbete har stor betydelse för deltagarna (Hedin, 1994). Stanhope (2012) visar i sin studie om Bostad Först att de boende får mycket uppmärksamhet och att de boende står i centrum, vilket är en stark kontrast till den osynlighet som de tidigare har upplevt på gatan. Av Caroline Malmquists och Johanna Hanes (2013) studie framkommer att de boende och vägledarnas relation påminner om en familje- eller vänskapsrelation. Liknande resultat framkommer i Stanhopes studie som konstaterar att denna typ av social interaktion skapar intimitet mellan vägledare och boende vilket leder till en bättre förståelse och samhörighet med programmet i dess helhet för de boende. Andra framgångsfaktorer som omnämns är väl utformade genomförandeplaner utifrån den enskildes vilja och behov. Men det mest avgörande är dock den boendes egen vilja och engagemang för en förändring av den egna livssituationen (Stanhope, 2012).

En intervjuad vägledare anser att det automatiskt sker en förändring hos de boende genom den trygghet en egen bostad ger redan från starten. Förändringarna visar sig på det personliga planet som att klara av vissa möten och sjukhusbesök. En annan anser att det är svårt att se någon större förändring eftersom det kan ta många år för hyresgästerna att bara ”bo” i sina lägenheter. Fokus handlar om att försöka få de boende att klara av en vardag. Beröm är viktigt för att uppmuntra dem och det stärker dem också enormt mycket. En vägledare säger: ”Även fast det är jobbigt så gör de det med stöd från oss.

Vägledarna ser att hyresgästerna växer som människor när de klarar av boendet och myndighetskontakterna. De flesta boende har haft ett långt och aktivt missbruk under sin tid som hemlös. Tiden på gatan är psykiskt påfrestande och att dricka alkohol eller ta droger kan vara ett sätt att självmedicinera. Hitintills är det en boende som är drogfri och de övriga har förändrat sitt konsumtionsmönster och minskat intaget av alkohol och andra droger.

8. Hur har det gått för hyresgästerna?

Hitintills har elva personer, sex män och fyra kvinnor, erhållit bostad genom Bostad Först. En person har blivit avhyست på grund av allvarliga störningar i bostaden. En man och två kvinnor har erhållit eget kontrakt på bostad ÖBO. Urvalsprocessen är noggrann och den sökande får information om vilka kriterier som ställs för att erhålla en bostad. Genom att en intervju genomförs tillsammans med fastighetsägaren kan även denna göra en bedömning av sökandes lämplighet som kommande hyresgäst. Av resultatet att döma ger intervjuerna ett tillräckligt bra underlag för att bedöma den enskildes motivation att förändra sin livssituation.

Hitintills har urvalet av sökande varit framgångsrikt eftersom endast en person inte har fullgjort sina åtaganden som hyresgäst. En boende vistas på behandlingshem och en annan har för avsikt att genomgå en behandling för sin beroendeproblematik. Intressant att notera är att dessa initiativ för att genomgå behandling har tillkommit genom en inre motivation hos den enskilde och inte genom påtryckningar eller hot om att förlora sin bostad. Såväl internationell som nationell forskning påvisar betydelsen att erhålla en bostad och att detta startar en process för att förändra den egna livssituationen (Tsemberis, et.al., 2010)

I studien genomförd av Johanna Molin och Edina Perdsjö (2014) intervjuades tre av deltagarna i Bostad Först samt två av tre vägledare. Studien utgick från Siri Naess (2001) subjektiva livskvalitetsbegrepp. Av resultatet framgår att deltagarna upplever att deras livssituation har förändrats avsevärt genom att de har fått en bostad och möjligheter till ett eget kontrakt. Av de intervjuades berättelser framkommer att fler har haft en beroendeproblematik och kriminalitet under ett flertal år. Att erhålla en lägenhet genom Bostad Först har medfört en vändpunkt för samtliga av de boende. För många har en bostad varit något som tidigare har varit ouppnåeligt.

Av översikten nedan, tabell II, framkommer att en boende vistas på behandlingshem och en annan har för avsikt att genomgå en behandling för sin beroendeproblematik. Intressant att notera är att dessa initiativ att genomgå behandling har tillkommit genom en inre motivation och inte genom påtryckningar eller hot om att förlora sin bostad. Molin och Predsjö (2014) konstaterar att boendet har möjliggjort och bidragit till att de boende upplever trygghet, lugn och ro och att de har fått ett privatliv. Bostaden blir något mer än tak över huvudet, det blir ett hem. För några har den sociala situationen avsevärt förändrats genom att de har erhållit ett arbete. En boende i Molin och Predsjös (2014) studie uppger att lägenheten är en förutsättning för att vara drogfri, ha ett arbete och ett privatliv: "Lägenheten är grunden, för annars hade jag aldrig fixat något jobb". Att känna sig som hemma är något mer än att ha en bostad (Padgett 2007). Känslan av ett hem är viktigt för välmåendet och en av hyresgästerna i Molin och Predsjös (2014) studie uppger: "... nu har jag fått en lägenhet, världens finaste lilla etta... och jag ska bo här tills jag dör ... nu har jag hittat hem, de tog 59 år"(s. 23).

En vägledare i Molins och Predsjös (2014) studie bekräftar den boendes upplevelse genom att säga:

"... just den här känslan av trygghet, stabilitet och att ha någonstans att vara... De har uttryckt att, när de har bött ett tag, hur skönt det är att kunna ta en dusch och veta att ingen kommer att komma in. De har beskrivit sådana saker som är ganska självklara för andra... att det tog jättelång tid innan de vågade duscha för att de är så vana vid att någon kan kliva in. Det blir en helt annan känsla av att det här är mitt hem, det är ingen som kommer att komma in, det är

ingen som kommer att söka upp mig här och jag tycker att man kan se hos många att det händer någonting i det” (s.23).

En hyresgästs röst :

... jag är så lycklig /.../ och så har jag fått eget kontrakt, åh vad mysigt jag har och köket är så fint... (Boende 1 hämtad från Molins och Predsjö studie (2014, s.21).

Tabell II - Hyresgästernas situation 31 dec 2014

Boende	Kön	Födelseår	Tid i bostads-löshet	Sysselsättning	Ekonomi	Kontraktform
1	Man	1950	19 år	Pensionär	Egen pension	Eget kontrakt
2	Man	1957	12 år	Vistas på behandlingshem	-	Andrahandskontrakt
3	Man	1958	6 år	Arbetare	Egen ekonomi	Andrahandskontrakt
4	Man	1960	> 20 år	Sysselsättning	Försörjningsstöd	Andrahandskontrakt
5	Man	1964	15 år	Arbetssökande	Försörjningsstöd	Andrahandskontrakt
6	Man	1984	7 år	Anställning inom öppna marknaden	Egen ekonomi	Andrahandskontrakt
7	Kvinna	1955	23 år	Sysselsättning	Egen ekonomi/Pension	Eget kontrakt
8	Kvinna	1963	8 år	Arbetssökande	Försörjningsstöd	Andrahandskontrakt
9	Kvinna	1964	15 år	Planerad vistelse på behandlingshem	Försörjningsstöd	Andrahandskontrakt
10	Kvinna	1967	15 år	Arbetssökande	Försörjningsstöd	Eget kontrakt

De som tilldelats en bostad genom projektet är i medelåldern (mellan 47 och 64 år) och har varit hemlösa från 8 år och upp till 23 år. Samtliga har levt i social utsatthet och tidigare sökt sig till olika former av boende från härbärke till trappuppgång. Verksamhetsledaren beskriver att det hittills har gått bra för dem som fått en lägenhet. En person som ingick i projektet har blivit avhyst på grund av allvarliga störningar i bostaden. För många hemlösa har en egen bostad försvunnit ur deras medvetande speciellt blev detta tydligt då en boende hade svårt att ens tacka ja till att bli hyresgäst hos Bostad Först. Orsaken till detta kan vara det som en person i Adamson och Meier Källströms studie (2014) uppger: ”De har fått nej så många gånger tidigare att det är svårt att lita på något längre”. Intervjupersonen fortsätter att säga: ”Många hemlösa förtränger bostaden som en del av sitt liv. Så totalt. De blir rädda och tycker det är jättekonstigt. Genom att tacka ja till att delta i projektet har det första steget tagits till en livsförändring”.

De tre personer som tidigare har varit hemlösa och nu har erhållit ett eget kontrakt har varit hemlösa i över 20 år. De har nått en vändpunkt i sina liv. Två personer har pension och en person är arbetssökande. De har uppfyllt villkoren för att få ett eget kontrakt och därmed uppfyllt de mål som de själva har satt upp nämligen att få behålla sitt hem. De har kommit in i en andra fas och kommer förmodligen behöva ytterligare stöd från vägledarna men inte i samma omfattning.

Fyra personer har egen ekonomi varav en har en fast anställning och regelbunden inkomst. Den person som har erhållit en fast anställning under den tid vederbörande har varit hyresgäst hos Bostad Först har levt i hemlöshet under 7 år. Två personer har utifrån den fasta punkten som ett hem innebär påbörjat en behandling för sin beroendeproblematik, den ena vistas på behandlingshem och den andra är i planeringsfasen för en sådan vistelse. Dessa resultat är mycket bra och visar vilken möjlighet det ligger i att få en bostad som inte är kopplad till tvång och kontroll utan som vilar på människans egen kraft och vilja att förändra

sin livssituation. Att göra så stora förändringar i en livssituation för en person med multikomplex problematik tar tid och vid eventuella motgångar behöver personen intensivt stöd från vägledarna för att orka igenom ett misslyckande och hitta nya konstruktiva vägar för att komma tillbaka och återta de positiva förändringar som har skett. En rehabiliteringsprocess tar tid och behovet av stöd behöver finnas under många år. På sikt finns det möjligheter om hyresgästerna så önskar att tillsammans med vägledaren börja bearbeta brutna relationer inom det egna nätverket. Det professionella stödet från vägledarna kommer att tonas ned för att på sikt utebli och ersättas av stöd från personer som ingår i den enskildes eget nätverk.

9. Ekonomi

Programnämnd Social Välfärd i Örebro, beslutade 2012-12-06 att bevilja organisationerna 2 246 100 kronor per år för att driva Bostad Först under-perioden 2013 – 2015. De medel som Bostad Först erhåller från kommunen används främst för personalkostnader samt hyra av lokal och övriga kostnader. Bostad Först har fyra anställda: en verksamhetsledare och tre vägledare. Den täta bemanningen med oregelbunden arbetstid är en förutsättning för att de boende skall klara av att förändra sin livssituation. Utifrån ett socioekonomiskt synsätt är den investering som kommunen gör, genom att tilldela verksamheten driftsbidrag, lönsamt utifrån såväl ett humanitärt som ett samhällsekonomiskt synsätt. Om hela verksamhetsbidraget fördelas på de tio hyresgästerna som ingår i projektet uppgår kostnaderna för varje person till 602 kr per dygn exklusive hyra under ett år. Platskostnaden blir något lägre om avräkningar görs vad gäller insatser som handlar om information om hemlöshet till fastighetsägare och andra aktörer samt andra arbetsuppgifter som ingår i verksamhetsledarens uppdrag. Socialförvaltningen i Örebro har beräknat att en plats på härbärgat uppgår till 950 kr/dygn i Örebro kommun. Utifrån den jämförelsen kan sägas att Bostad Först är en kostnadseffektiv verksamhet.

Kristiansen (2013) uppger att socialförvaltningen i Helsingborg har beräknat att kostnaden för en person i Bostad Först uppgår till 120 kronor per individ och dygn och att kostnaderna för olika stödboenden i Helsingborg i genomsnitt kostar 740 kronor per dygn. Att kostnaderna skiljer sig åt kan bero på dels personaltätheten, dels vilka kostnader som finns med i beräkningsunderlaget.

Förutom att beräkna kostnaderna för Bostad Först satt i relation till driftsbidraget är det viktigt att synliggöra de sociala och humanitära värden som har uppstått för de enskilda hyresgästerna i form av ett socioekonomiskt bokslut. Förutom det mänskliga lidandet har samhället kostnader för människor som har blivit marginaliserade och lever i ett utanförskap.

Det socioekonomiska bokslutet utvecklades för 30 år sedan av nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog (årtal) och de visar vilka kostnader som uppstår om samhället inte gör en insats. Deras beräkningar visar att de samhälleliga kostnaderna minskar när personer har erhållit en bostad, arbete och påbörjat en rehabilitering. Det socioekonomiska bokslutet utgår från en helhetssyn och ett långsiktigt tänkande där den samhälleliga nyttan av en insats står i förgrunden. Utifrån de schablonberäkningar som Nilsson och Wadeskog (2014) har redovisat i form av extra kostnader för en person med alkoholmissbruk till 500 000 och en person med narkotikamissbruk uppgår den totala samhälleliga kostnaden mellan en till två miljoner kronor om året. Utifrån detta sätt att beräkna den totala samhälleliga kostnaden för tio personer som tidigare levit i kronisk hemlöshet uppgått till minst 5 miljoner per år. Av dessa tio har tre personer erhållit eget kontrakt och en person har en fast anställning.

Eftersom det är osäkert att använda schablonberäkningar i ekonomiska kalkyler avstår jag ifrån att redovisa något fast belopp avseende den ekonomiska vinsten utan nöjer mig med att konstatera att Örebro kommuns investering i Bostad Först har genererat en samhällelig vinst.

10. Måldiskussion

De mål som finns nedskrivna för Bostad Först i Örebro består av övergripande samhälleliga mål såsom att minska hemlösheten, satsa på att fler människor kan bo i eget boende samt minska antalet bostadslösa som bor på stadens härbärgen. Dessa mål är inte operationaliserade eller nedbrutna i handlingsinriktade mål och förslag på interventioner hur dessa mål skall kunna uppnås saknas. Dessa mål kan betraktas som en viljeinriktning för att förebygga kronisk hemlöshet. Målen kan ses som både övergripande bostadspolitiska som socialpolitiska. I nedanstående matris har jag delat in målen i två kategorier: *prevention* och *intervention* samt i tre nivåer: *samhälle*, *projektorganisation* och *individ*.

Tabell III - Målanalys

Prevention Sociala mål		Uppfyllt	Delvis uppfyllt	Inte uppfyllt
Samhälle	Bekämpa hemlösheten i Örebro		x	
	Minska hemlöshet			x
	Satsa på att fler människor kan bo i eget boende med stöd, utifrån vad individen behöver, vilket medför att hemlösheten i Örebro minskar.			x
	Minska antalet bostadslösa som bor på stadens härbärgen			x
Projektorganisation	Sprida kunskap om verksamma metoder för att bekämpa hemlöshet		x	
	Höja kompetensen.		x	
Intervention				
Samhälle	Höja kompetensen		x	
Projektorganisation	Utveckla arbetsmetoder och beskriva en modell för stöd baserat på individens behov.		x	
Projektorganisation	Utveckla samverkan mellan olika aktörer.		x	
Personal	Höja kompetens och sprida kunskap om verksamma metoder			
Individ			x	
Hyresgäst	Förbättrad livskvalitet, ex. hälsa och egenmakt		x	
Hyresgäst	Kvarboende		x	
Hyresgäst	Ökad stabilitet, ex minskat droganvändande, drogfrihet		x	
Hyresgäst	Ökad integration, ex sysselsättning, socialt nätverk		x	
Hyresgäst	Minskat behov av stöd.			x

Kommentar

De mål som har kategoriserats som *prevention* är ett socialt mål och är relaterat till det övergripande ansvaret som samhället har för att bekämpa hemlösheten. Det övergripande målet att ”satsa på att fler människor kan bo i eget boende med stöd, utifrån vad individen behöver, vilket medför att hemlösheten i Örebro minskar” kan ses som en uppmaning till de etablerade politiska partierna att göra olika satsningar som kan innebära att hemlösheten minskar. Att minska hemlösheten är såsom tidigare påpekats främst en bostadspolitisk fråga. Hur arbetet skall utföras för att tillgodose bostäder för olika grupper framkommer i kommunens bostadsförsörjningsplan.

KPMG³ har av kommunen fått i uppgift att granska kommunens bostadsförsörjningsplan. Av rapportens sammanfattning framkommer att:

”Samordningen mellan kommunens långsiktiga bostadsplanering och sociala behov behöver stärkas. Vi kan notera att bostadsförsörjningsfrågorna i praktiken blivit två separata frågor (en stadsbyggnadsfråga och en social fråga) troligen beroende på fördelningen av bostadsförsörjningsfrågorna i två programområden. Viss samordning och förutsättningar för ökad praktisk samordning av frågorna finns inom lokalförsörjningsavdelningen men vi ser att deras uppdrag avseende bostadsförsörjningsfrågorna behöver förtydligas och stärkas” (KPMG Helin Lindqvist 2014, s.3).

Som en del i kommunens målsättning för bostadsförsörjningsfrågor finns en bostadspolitisk målsättning att hemlösheten ska minska. Som ett led i denna målsättning har kommunen beviljat Bostad Först driftsbidrag under projektidens tre år. En förutsättning för denna lösning att överlåta ansvaret till Verdandi Örebro krets och Hela Människan Ria Dorkas är det upparbetade samarbete mellan kommunen och de frivilliga, idéburna organisationerna som har förekommit sedan flera år tillbaka.

En viktig uppgift i arbetet att minska hemlösheten är att andra aktörer än ÖBO upplåter lägenheter till Bostad Först. I den inhämtade dokumentationen från Bostad Först framkommer att verksamhetsledaren har varit och föreläst om projektet och gjort en inbjudan till de privata hyresvärdarna till en föreläsning om Bostad Först, där de informerat om Bostad Först till olika samarbetspartner. Dessa olika initiativ kan ses som en form av preventivt arbete för att bidra till förändrad inställning till hemlösa personer samt att medvetandegöra olika professionella personer inom den offentliga sektorn samt politiker och fastighetsägare om de samhällsliga brister som leder fram till hemlöshet. Informationen syftar till att andra samhällsliga aktörer skall ta ett större samhällsansvar för att motverka hemlöshet idag och inför framtiden. Detta kan ses som ett led i arbetet för att på sikt minska hemlösheten utifrån ett bostadspolitiskt perspektiv. Att höja kompetensen om hemlöshetens problematik kan handla om att sprida kunskap om hemlöshetsfrågor till politiker, fastighetsägare och andra centrala aktörer som arbetar med bostadsförsörjningsfrågor. Det kan vidare handla om att vidareutbilda och höja kompetensen hos de som är anställda och hos dem som ingår i ledningsgruppen för Bostad Först. Detta mål behöver förtydligas för att man i framtiden ska kunna avgöra vad som menas och vilka målgrupper som avses.

I Adamssons och Meier Källströms (2014) studie har frågan om *samverkan* uppmärksamats. Enligt ledningsgruppen har samarbetet mellan de organisationer som ingår i ledningsgruppen bidragit till snabbare lösningar av uppkomna problem samt ökat kunskapen kring de olika representanternas expertområden. Av intervjuerna framkommer följande synpunkter:

”(...) Tanken är ju att det hela tiden ska vara smidigt att ÖBO, beroendecentrum, psykiatrin, socialförvaltningen med alla de delarna såsom mottagning och försörjningsstöd hela tiden ska vara med.” (Representant från Verdandi).

“(...) Landstinget sitter med, socialtjänsten sitter med, och ÖBO, så man kan ju prata om de här svårigheterna som man har sett, eller det som funkade bra eller kan man göra en förändring och den stora ledningsgruppen har diskuterat samverkan med socialtjänsten hur den ska se ut (...)” (Representant från Verdandi).
Adamsson & Meier Källström (2014 s. 22)

³ KPMG är en förkortning av: Klynveld, Peat, Marwick och Goerdeler. KPMG är ett av Sveriges ledande kunskapsföretag. I Sverige finns ca 1600 medarbetare på ett 60-tal kontor, <https://www.kpmg.com/SE/sv/om-kpmg/kpmgIKorthet/Sidor/default.aspx>.

När det handlar om *arbetsmetoden* Bostad Först kan den ses som en *intervention* riktad till personer med kronisk hemlöshet. Örebromodellen är framgångsrik och har hitintills visat goda resultat. Resultaten från de studier som är gjorda av Örebromodellen skiljer sig inte från de resultat som studier av Bostad Först på både nationell och internationell nivå visar.

De faktorer på individnivå som bidragit till och som i vissa fall har blivit en konsekvens av hemlöshet är otillräcklig ekonomi, skuldsättning, beroendeproblematik, psykisk ohälsa, relationsproblem och andra sociala problem. Dessa problem är omfattande och de personer som är hyresgäster hos Bostad Först i Örebro har olika svårigheter som tar tid att bearbeta. Genom bostaden och vägledarnas sociala stöd har hyresgästerna på olika sätt börjat bearbeta den egna problematiken utifrån en helt annan position än tidigare. Att få en bostad har haft en stor betydelse för hyresgästerna. I Molin och Predsjös (2014) studie berättar hyresgästerna att bostaden har betytt oerhört mycket för dem och att bostaden har blivit ett hem. Att ha ett hem är mer än att ha en bostad, en bostad är nödvändig men inte tillräckligt för att ha ett hem. Det är den subjektiva uppfattningen om att känna sig hemma som enligt Padgett (2007) definierar ett hem. Av Molins och Predsjös (2014) studie framkommer att vägledarna anser ”att det är viktigt för de boende att ’bo in sig’ i sin bostad, köpa möbler och göra hemmet till sitt eget. De boende uttrycker också att det är skönt att kunna vara ifred i sitt hem och vetskapen att ingen kan komma in när som helst ger en känsla av trygghet. Att de boende, efter att ha fått en bostad, upplever trygghet och lugn och ro visar på att de boende upplever att de har ett *hem*, inte bara tak över huvudet” (Molin och Predsjö 2014 s. 27). Bostad Först i Örebro följer såsom jag tidigare har visat såväl Helsingborgsmodellen som ursprungsmodellen Housing First vilket min jämförelse av de båda modellerna med Örebro modellen visar.

Av redogörelsen över de tio hyresgästernas aktuella situation kan sägas att enbart att ha erhållit en lägenhet medför för den enskilde en *förbättrad livskvalitet, hälsa och egenmakt*. Detta visar även Molins och Predsjös (2014) studie att en sådan förbättring vad gäller den subjektiva ökningen av livskvalitet som har skett. Målet om förbättrad hälsa är med stor sannolikhet uppnått även om det saknas medicinska data för att med säkerhet kunna påvisa detta. När det handlar om målet egenmakt behöver detta operationaliseras för att man ska veta vilka komponenter som ingår i begreppet egenmakt. Det är viktigt att påpeka att för personer med en komplex problematik är bakslag en del i rehabiliteringsprocessen, vilket innebär att hyresgästerna kan vara i behov av socialt stöd under en längre tidsperiod. Detta kan påverka målet om minskat socialt stöd. Två av hyresgästerna har själva uppsatt ett personligt mål som handlar om att minska droganvändandet och bli drogfri. För övriga har några minskat konsumtionen av droger medan det för andra inte har skett några förändringar vad gäller konsumtionen av alkohol och andra droger enligt vägledarnas uppskattning. Huruvida dessa förändringar i hyresgästernas liv enbart kan hänföras som ett resultat av deltagande i projektet Bostad Först är osäkert. Erfarenhetsmässigt kan det finnas andra faktorer som ligger utanför projektet och som har medverkat till de positiva förändringarna i hyresgästernas liv. Det går inte att bortse ifrån att ett hem är en grundläggande förutsättning för alla människor att leva ett självständigt liv och att den bas hemmet ger skapar förutsättningar för en förbättrad livskvalitet.

11. Hur kommer det sig att det fungerar?

I detta avsnitt kommer jag att presentera några avslutande reflektioner utifrån rubrikens fråga: Hur kommer det sig att det fungerar?

Utgångspunkten för projektet är att en egen bostad är en *mänsklig rättighet*. I detta finns även en *människosyn* som ser varje individ som viktig i sig och som ser att alla individer har möjligheter till förändring om de erbjuds stöd och hjälp utan krav på motprestationer eller hot om indragna förmåner. Några faktorer som är viktiga är respekten för den enskildes

självbestämmande och individens eget ansvar. Genom detta förhållningssätt skapas möjligheter för människor som under lång tid levt under omänskliga villkor på härbärgen och i trappuppgångar att förändra sin livssituation. Genom att acceptera personens behov av bostad som en mänsklig rättighet ses bostaden som ett mål inte som ett medel för att belöna en person eller för att skapa en yttre motivation för att förmå en person till exempelvis drogfrihet.

Modellen Bostad Först med två brukarnära organisationer som driver verksamheten är mycket positivt. Detta gör att de personer som önskar förändra sin livssituation kan vända sig till projektet utan remiss eller biståndsförfrågning från socialtjänstens sida. Detta medför att driftsformen i sig är en faktor som medverkar till att projektet fungerar utifrån ett brukarperspektiv. Såväl Hela Människan Ria Dorkas som Verdandi Örebrokretsen bedriver olika verksamheter för medlemmar och andra intresserade. Genom dessa organisationer ges de boende möjlighet att skaffa sig nya kontakter, delta i olika fritidsaktiviteter och delta i social samvaro. Det saknas kunskap om i vilken mån hyresgästerna har utnyttjat denna möjlighet. En hyresgäst har dock uttalat att han vill bryta med sitt tidigare liv och vill inte delta i Hela Människan Ria Dorkas verksamhet.

De motiverande intervjuer som görs under ansökningsprocessen av samordnaren i samarbete med den tilltänkta hyresvärden ger goda resultat för att välja ut de personer som har de bästa förutsättningarna att ingå i projektet. Alla som söker sig till Bostad Först har inte kommit till det stadiet att de är beredda att bli hyresgäst med det åtagande som följer med en egen bostad. Att upprätta en genomförandeplan tillsammans med hyresgästen där denna själv kan formulera mål och delmål utifrån sin egen bedömning om vilka problem som han eller hon vill arbeta med, gör att planen blir realistisk och ger högre grad av måluppfyllelse. Att de boende förbinder sig att hålla kontakt med en vägledare medför att det sociala stöd som vägledaren kan ge blir individuellt utifrån hyresgästens mål som han eller hon har upprättat i genomförandeplanen. Vägledarnas flexibilitet och tillgänglighet under dygnets alla timmar är ytterligare en framgångsfaktor. Vägledarens utgångspunkt, att ge stöd för att övervinna olika hinder utifrån hyresgästens egna behov, medför att en positiv arbetsallians dem emellan kan utvecklas.

Att skapa förutsättningar för en normaliserad boendesituation är viktigt och genom att representanten från ÖrebroBostäder, ÖBO, ingår i styrgruppen samt deltar i urvalsprocessen av hyresgästerna ställs samma krav på hyresgästerna inom Bostad Först som på andra som erhåller en lägenhet. ÖBO tar ett socialt ansvar samtidigt som de har som fastighetsägare ett kundfokus och måste ta hänsyn till andra hyresgästers trivsel och till bostadsbolagets rykte vilket gör, som representanten från ÖBO uttrycker i Adamassons och Meier Källströms (2014) studie, att om "fel person" flyttar in i ett hus kan det påverka hela fastighetens rykte och de andra hyresgästerna på ett negativt sätt.

Hitintills har tre personer fått ett eget kontrakt. Satt i relation till Bostad Först både i Helsingborg och Stockholm är detta ett bra resultat. De studier som har genomförts om Bostad Först i Örebro har visat ett positivt resultat. Utifrån den genomgång av projektets mål och de insatser som har gjorts samt det behov som finns vore ett led i att bekämpa hemlösheten i Örebro kommun att permanenta verksamheten.

Vad kan utvecklas?

Det har visat sig att fastighetsägarens möjligheter att upplåta lägenheter och godkänna övertagandet av kontrakt har blivit en flaskhals. Ansträngningar görs för att förmå de privata fastighetsägarna att upplåta lägenheter till Bostad Först i konkurrens med andra personer som söker en bostad i en kommun med en växande befolkning med en bostadsmarknad där efterfrågan på bostäder är högre än tillgången. De rekommendationer som framförs av KPMG vid granskningen av kommunens bostadsförsörjningsplan att *stärka samordningen mellan*

kommunens långsiktiga bostadsplanering och sociala behov kan vara en viktig åtgärd för att på en övergripande nivå bekämpa hemlösheten. Ytterligare en åtgärd är att utveckla formerna för att arbeta på övergripande nivå med *samhällsinformation* om hemlöshet.

För att följa Bostad Först över tid behöver *målen för verksamheten omformuleras* och antas av ledningsgruppen. För att följa utvecklingen är det viktigt att det finns en beskrivning om hur dessa mål skall kunna uppnås följt av en tidsplan och en ansvarsfördelning mellan projektledningen, verksamhetsledaren och vägledarna. Ett sätt att tackla detta är att göra en matris där det framkommer: vem gör vad, när och hur? Ett sådant förfarande skulle ge möjligheter att göra regelbundna uppföljningar och ge bättre förutsättningar för kommande utvärderingar av verksamheten.

När det handlar om *metodutveckling* för att stödja hyresgästerna och ge vägledarna flera redskap i deras arbete kan det vara intressant att ta del av de modeller som används i Housing First såsom *Case Management*, *Intensive Case Management* eller *Assertive Community Treatment (ACT)*. Detta torde först vara en fråga för den stora ledningsgruppen att diskutera och avgöra om dessa metoder kan tillföra verksamheten ytterligare redskap. Vidare kan det vara av intresse att diskutera om det finns förutsättningar att skapa en lokal variant av Assertive Community Treatment eller om dessa behov redan tillgodoses av de öppenvårdsinsatser som finns i Örebro är. Ytterligare en förbättringsåtgärd är att överväga möjligheterna att införa ett instrument för att mäta livskvalitet, MANSA (Manchester Short Assessment of Quality of Life) som är ett instrument som anses ha god validitet och reliabilitet.⁴ Instrumentet består av 16 frågor som täcker in olika livsområden som arbete, ekonomi, socialt nätverk, fritidsaktiviteter, boende, personlig säkerhet, familjeförhållanden, sexualliv samt fysisk och mental hälsa. Dessa frågor besvaras på en 7-gradig skala. Instrumentet bör enligt min mening följas upp med intervjuer för att göra en bedömning tillsammans med hyresgästen hur han eller hon uppfattar sin egen livskvalitet.

Projektet Bostad Först har pågått under en mycket kort period satt i relation till den tid som hyresgästerna har varit hemlösa. Detta gör att ytterligare studier behöver göras för att följa hyresgästerna och för att lättare följa och värdera i en kommande utvärdering. Det vore därför värdefullt att utveckla metoder för att följa de boende långsiktigt för att få fram mer vetenskapliga data på de förändringar i livskvalitet som följer i spåren efter att ha fått ett eget hyreskontrakt. Likaså vore det intressant att genomföra en jämförande studie med de som deltar i andra bostadssociala åtgärder som exempelvis boendetrappan och de som är deltagare i Bostad Först för att utreda vilken modell som ger bästa resultat.

⁴ Priebe S, Huxely P, Knight, S, Evans, S (1999). Application and results of the Manchester short assessment of quality of life. *International Journal of Social Psychiatry*.

12. Referenser

Adamsson, Greta & Meier Kjellström, Carolina (2014). Frivilligorganisationer som exekutörer av sociala insatser – en kvalitativ studie om driftsformen för projektet Bostad Först i Örebro kommun, Örebro Universitet.

Bean, Kristen F, Shafer, Michael S & Glennon, Mary (2013). The impact of housing first and peer support on people who are medically vulnerable and homeless. *Psychiatric Rehabilitation Journal*. 36 (1), 48-50.

Beijer, Ulla (2000). På männens villkor - om hemlösa kvinnor i Stockholm. I Weddig Runquist och Hans Swärd (red.), *Hemlöshet. En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. (s. 215-232). Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Beroendecentrum, Brukarråd, *Protokoll* 120320 2012/3.

Björkman, Tommy & Svensson, Bengt (2005). Quality of life in people with severe mental illness. Reliability and validity of the Manchester Short Assessment of Quality of Life (MANSA). *Nord J Psychiatry*. 59 (4), 302-306.

Blom & Morén, (2007) *Insatser och resultat i socialt arbete*, Lund: Studentlitteratur.

Bostad Först (2014). *Bostad först*. Hämtad den 4 november 2014 från: <http://www.bostadforstorebro.se/>

Collins, Susan E, Clifasefi, Seema L, Dana, Elizabeth A, Andrasik, Michele P, Stahl, Nathalie, Kirouac, Megan, Welbaum, Callista, King, Margareth & Malone, Daniel K (2012). Where harm reduction meets housing first: exploring alcohol's role in a project-based housing first setting. *International Journal of Drugpolicy*, 23, 111-119.

Culhane Dennis P (2008) *The Cost of Homelessness: A Perspective from the United States: University of Pennsylvania*

Dagens Nyheter, "Vi prövar en ny modell för att råda bot på hemlösheten", Debattartikel publicerad 2009-11-24 <http://www.dn.se/debatt/vi-provar-en-ny-modell-for-att-rada-bot-pa-hemlosheten>

Franke-Wikberg Sigbrit och Lundgren Ulf P. (red.) *Att värdera utbildning. D. 2, En antologi om pedagogisk utvärdering* Stockholm: Wahlström & Widstrand, 198

Gane, Mary Ellen (2012). *Social healing: A theoretical model for the success of housing first*. (Order No. 3493907, Temple University). *ProQuest Dissertations and Theses*, , 284. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/920879407?accountid=8028>. (920879407).

Greenwood, Ronni Michelle, Stefancic, Ana & Tsemberis, Sam (2013). Pathways Housing first for homeless persons with psychiatric disabilities: Program innovation, research, and advocacy. *Journal of Social Issues*, 4, 645-663.

Groton, Danielle (2013). Are Housing first programmes effective? A research note. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 40 (1), 51-63.

Hedin, Ulla Carin (1994). *Socialt stöd på arbetsplatsen vid sjukdom*. Göteborgs universitet. Institutionen för socialt arbete.

Henwood, Benjamin F, Padgett, Deborah K & Tiderington, Emmy (2014). Provider views of harm-reduction versus abstinence policies within homeless services for dually diagnosed adults. *Journal of Behavioral Health and Services & Research*, 41, 80-89

Inghe, Gunnar & Inghe, Majbritt (1967) *Den ofärdiga välfärden*, Stockholm: Tidens förlag

Johansson, Margareta (2015) Länsstyrelserna hemlöshetsuppdrag 2012-2014, Hemlöshet – en fråga om bostäder, Länsstyrelsen Skåne

Juhila, Kirsi (1992) "Bottom-of-the-Barrel Housing Markets. Discourse Analysis of the Practices of the Municipal Housing and Social Authorities". I: Margaretha Järvinen & Christoffer Tigerstedt (red.) *Hemlöshet i Norden*. NAD-publikation nr 22. Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning.

Järvinen, Margaretha (1993) *De nye hjemløse. Kvinder, fattigdom og vold*. Holte: Forlaget socpol.

Kindahl Karlsson, Marie (2012) Personliga anteckningar från ett seminarium, "Rätten till Bostad och ett värdigt liv", av Nätverket för sociala frågor, Örebro universitet, Örebro kommun och ABF, den 2012-01-09.

Knutagård, Marcus (2009) Skälens fångar hemlöshetsarbetets organisering, kategorisering och förklaringar, Lunds universitet, Lund

Knutagård, Marcus & Kristiansen, Arne (2013). *Not by the book: The emergence and translation of Housing First in Sweden*. Lund Universitet.

KPMG - Helin Lindqvist, förnamn (2014) *Bostadsförsörjning, Rapport Örebro kommun*

Kristiansen, Arne (2013). *Utvärdering av Bostad först-projektet i Helsingborg*. Slutrapport. Hämtad den 15 december 2014 från:

http://www.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_43034/cf_2/bostad_forst_slutrapport_2013_sof.

Kristiansen, Arne & Espmarker, Anna (2012) *Sen är det ju mycket det här att man får vara ärlig också och det är man ju inte van vid... - Bostad först ur de boendes perspektiv*. Lunds Universitet.

Malmqvist, Caroline & Hahne, Johanna (2013) Från hemlös till hyresgäst: En kvalitativ studie om projektet "Bostad först" i Örebro- En alternativ lösning till boendetrappan.

Molin, Johanna & Perdsjö, Elina, (2014) "... nu har jag hittat hem..." – En kvalitativ intervjustudie, utifrån ett boendeperspektiv, om Bostad Först i Örebro. Örebro universitet.

Naess, Siri (2001). *Livskvalitet som psykisk velvaere*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Norwegian social research.

Nationella hemlöshetssamordnaren (2014) *Bostad sökes*, Slutrapport från den nationella hemlöshetssamordnaren, Stockholm: Regeringskansliet

Nilsson, Ingvar & Wadeskog, Anders, Höök Lena, Sanandaji Nima (2014) Utanförskapets pris : En bok om förebyggande sociala investeringar Lund, Studentlitteratur

Padgett, Deborah K (2007). There´s no place like (a) home: ontological security among persons with serious mental illness in the United States. *Social Science and Medicine*, 64, 1925-1936.

Padgett, Deborah K, Stanhope, Victoria, Henwood, Ben F & Stefancic, Ana (2009). Substance use outcomes among homeless clients with serious mental illness: comparing housing first with treatment first programs. *Community Mental Health Journal*, 47, 227-232.

Pleace Nicholas (2012) Housing First (Brussels: DIHAL).

Polvere, Lauren, Macnaughton, Eric & Piat, Myra (2013) Participant perspectives on housing first and recovery: early findings from the at home/chez soi project. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 36, (2), 110-112.

Priebe S, Huxely P, Knight, S, Evans, S (1999). Application and results of the Manchester short assessment of quality of life. *International Journal of Social Psychiatry*.

Regeringsform (1974:152).

Rosengren, Anette (2003) *Mellan ilska och hopp. Om hemlöshet, droger och kvinnor*. Stockholm: Carlssons förlag

Runquist, Weddig (2006). *Lokala hemlöshetsprojekt 2002-2005. Resultat, slutsatser och bedömningar*. Socialstyrelsen. Hämtad den 14 november 2014 från: http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9426/2006-103-4_20061034rev.pdf

Runquist, Weddig (2007). "Hemlöshetspolitiken i Västerås ur ett hundraårs-perspektiv". I: Hansen Lofstrand & Nordfeldt (red.): *Bostadslös! Lokal politik och praktik*. Malmö: Gleerups Utbildning AB.

Sahlin, Ingrid (2000). Den sekundära bostadsmarknaden och dess betydelse för 1990- talets hemlösa. I Weddig Runquist & Hans Swärd (red.). *Hemlöshet. En antologi om olika perspektiv & förklaringsmodeller*. (s.113-134). Stockholm: Carlssons bokförlag

Shaw, Ian (2002) Inriktningar i kvalitativ utvärdering, *Socialvetenskaplig Tidskrift*, <http://svt.forsa.nu/Documents/Forsa/Documents/Socialvetenskaplig%20tidskrift/Artiklar/2002/Directions%20in%20Qualitative%20Evaluation.%20SVENSK%20%C3%96VERS%C3%84TTNING.PDF>.

Socialstyrelsen (2006) *Hemlösheten i Sverige 2005* Stockholm:Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2009) *Boendelösningar för hemlösa personer – en kunskapsöversikt En systematisk kartläggning av internationellt publicerade effektutvärderingar* Stockholm: Socialstyrelsen

Socialstyrelsen (2010). *Socialstyrelsens definition av hemlöshet*. Hämtad 2014-10-22. <http://www.socialstyrelsen.se/hemloshet/omfattning/definition>

Socialstyrelsen (2011). *Hemlöshet och utestängning från bostadsmarknaden 2011 – omfattning och karaktär*. Hämtad den 27 november från:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18523/2011-12-8.pdf>

Socialstyrelsen (2014a). *Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård*. Hämtad den 28 november 2014 från:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19405/2014-3-24.pdf>

Socialstyrelsen (2014b). *Hemlöshetens omfattning i Sverige*, Hämtad den 4 november 2014 från: <http://www.socialstyrelsen.se/hemloshet/omfattning>

Socialtjänstlagen (2001:453)

Stanhope, Viktoria (2012). *The ties that bind: Using ethnographic methods to understand service engagement*. *Qualitative Social Work*, 11(4) 412–430.

Swärd, Hans (2008). *Hemlöshet*. Lund: Studentlitteratur AB.

Swärd, Hans, Knutagård, Marcus & Heule, Cecilia (2013). *Bostad först enligt Lunds universitet*. Lund universitet: Crafoordska stiftelsen.

Swärd, Hans mfl. (2011) Utvärdering av ”*Hemlöshet – många ansikten, mångas ansvar*”: Slutrapport Lund: Lunds Universitet

Thörn, Catharina (2000). Utan hem - utanför samhället? Kvinnors erfarenheter av utanförskap och hemlöshet. I Weddig Runquist & Hans Swärd (red.), *Hemlöshet. En antologi om olika perspektiv och förklaringsmodeller*. (s. 233-250). Stockholm: Carlsson Bokförlag.

Tsemberis, Sam, Gulcur, Leyla & Nakae, Maria (2004). Housing first, consumer choice and harm-reduction for homeless individuals with a dual diagnosis. *American Journal of Public Health*, 94 (4), 651-656.

Van Wormer, Rupert & van Wormer, Katherine (2009). Non-abstinence-based supportive housing for persons with co-occurring disorders: a human rights perspective. *Journal of Progressive Human Services*, 20, 152-165.

Waegemarkers Sciff, Jeannette & Rook, John (2012) *Housing First: where is the evidence?*

Vedung Evert, (2009) *Utvärdering i politik och förvaltning* Lund: Studentlitteratur

Zerger, S., Francombe Pridham K., Jeyaratnam, J., Conelly, J., Hwang, S., O’Campo, P., & V (2014). Stergiopoulos, V (2014). The role and meaning of interim housing in housing first programs for people experiencing homelessness and mental illness. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 84(4), 431

Zvetina, Daria (2009) *Organizational Change: Adopting a Housing First Approach*, The National Alliance to end Homelessness, Washington DC

Wolch, Jennifer. and Dear, Michael . (1993) *Malign Neglect. Homelessness in an American City* San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Örebro kommun (2013) *Årsredovisning*,

<http://www.orebro.se/download/18.5c6b03cd1459cde61081cda/1399379121196/%C3%85rsredovisning+%C3%96rebro+kommun+2013.pdf>

Örebro kommun (2014) *Bostad först – Mål med bostad först*.

<http://www.orebro.se/15630.html>